

Ilse Kleijne

i.kleijne@medischcontact.nl

@medischcontact

MEDISCH ADVISEURS BEOORDELEN OF EEN GEDETINEERDE KAN 'ZITTEN'

Delicate afweging tussen straf en ziekte

Een gevangenisstraf mag de gezondheid van een gedetineerde niet schaden. Het oordeel hierover is aan medisch adviseurs van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Een peuter moet een ingrijpende radiologische behandeling ondergaan. Moeder is zwanger en kan tijdens de behandeling niet bij het kind zijn. Vader zit in de gevangenis en er zijn geen andere familieleden waarmee de peuter vertrouwd is. Mag vader zijn straf onderbreken om erbij te zijn als troost en houvast voor het kind? Een vrouw is veroordeeld tot twee jaar cel en wordt opgeroepen

om die straf uit te zitten. Maar tussen het moment van veroordeling en de oproep heeft ze een zwaar hartinfarct gehad, en is onder behandeling bij een cardioloog. Is zij in medisch opzicht in staat om haar straf uit te zitten?

Vooruit, nog een voorbeeld van het soort vragen waar medisch adviseurs Margreet Kamphorst, Tessa Ledderhof en Michel Westra zich dagelijks over buigen. Een gevangene blijkt een Hodgkinlymfoom te hebben. Gedurende de intensieve behandeling mag hij op verlof om thuis te herstellen. Tijdens dat verlof slaat hij zijn vriendin in elkaar en raakt gewond bij een schietincident waardoor de behandeling met chemotherapie tijdelijk wordt gestopt. Mag de man, nu terug in het gevang, later opnieuw met verlof voor het vervolg van de behandeling? Kamphorst, Ledderhof en Westra zijn drie van de vier artsen die

werken als medisch adviseur voor het ministerie van Veiligheid en Justitie. Ze vallen onder de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), die verantwoordelijk is voor het uitvoeren van onder andere gevangenisstraffen. Ze zijn geen gevangenisartsen waar gedetineerden tijdens hun detentie terecht kunnen met medische aangelegenheden.

Detentiegeschiktheid

Het zwaartepunt van het werk van de medisch adviseurs ligt op twee soorten beoordelingen. De eerste soort betreft vragen over iemands 'detentiegeschiktheid': is iemand op medische gronden in staat een celstraf uit te zitten? Die beoordeling speelt voornamelijk wanneer iemand wordt opgeroepen zijn straf uit te zitten. 'Hoofdvraag daarbij is of de medische zorg die iemand nodig heeft, in of vanuit detentie kan worden geleverd. En brengt detentie geen onevenredige schade toe aan de gezondheid van de betrokkene?', vat Westra samen. De medisch adviseurs beoordelen jaarlijks vier- tot vijfhonderd van dergelijke verzoeken. Deze komen uit verschillende hoeken: van diensten die betrokken zijn bij de uitvoering van een straf, maar ook

van advocaten van veroordeelden, het Openbaar Ministerie dat een straf oplegt of van de medische dienst van een penitentiaire inrichting. Er zijn de nodige 'zelfmelders', glimlacht Kamphorst. 'Mensen die, als het moment is aangebroken om een straf uit te zitten, opeens zeggen: ik kan me niet melden, want ik ben ziek.'

In de beleving van veroordeelden zijn zij al gauw te ziek om een celstraf aan te gaan, terwijl dat in de perceptie van de adviseurs wel meevalt. Een opgeruimde Ledderhof: 'Er kan vanuit een penitentiaire inrichting van alles worden geregeld voor medische zorg. Dat kan heel eenvoudig zijn.' Westra: 'Pillen verstrekken en een controle bij een cardioloog kunnen ook vanuit de gevangenis worden geregeld.' Dat leidt ertoe dat volgens hem 'negen van de tien' detentiegeschiktheidsverzoeken worden beantwoord met een 'ja, geschikt' van de adviseurs. Kamphorst: 'Ons uitgangspunt is iedereen is geschikt, tenzij.'

Chemotherapie

De andere hoofdmoot wordt gevormd door aanvragen voor een tijdelijke onderbreking van een straf die al wordt uitgezeten, 'executieve onderbreking' in DJI-jargon. Dit kan in de eerste plaats nodig zijn voor de eigen gezondheid. Ledderhof noemt langdurige, intensieve revalidatie als voorbeeld. 'In een kleine cel heb je niet veel doorstapmogelijkheid, als je lopen moet oefenen. En in sommige inrichtingen kun je je cel alleen bereiken via een trap; dan moet je wel stabiel en krachtig kunnen lopen.'

Chemotherapie kan ook een reden voor zo'n onderbreking zijn, maar dat is geen stelregel. Westra: 'Elk geval is anders. De omstandigheden zijn bepalend of een medische behandeling vanuit relatieve vrijheid gebeurt of niet. Bedenk dat er veel moet worden geregeld als je het vanuit de gevangenis doet. Als iemand drie keer per week naar het ziekenhuis moet, moet er ook drie keer vervoer met beveiligers worden geregeld. Dat kost veel energie en geld.'

Maar een executieve onderbreking is ook een optie in verband met de gezondheid van naasten. Ledderhof: 'Als het levenseinde van een partner of een eerstegraadsfamilielid nadert, kunnen gedetineerden verlof krijgen om afscheid te nemen. Wij beoordelen daarvoor het medisch dossier van dat familielid, als die daar toestemming voor geeft.' De wet dicteert een recht op bezoek voor gedetineerden. Als iemands moeder door ziekte niet meer naar de gevangenis kan komen, mag een gevangene op bezoek bij zijn moeder. Dan wegen de advi-

seurs het medisch dossier van die moeder. Westra herinnert zich ook een zaak waarbij een man tijdelijk zijn celstraf mocht onderbreken omdat hij een orgaan aan één van zijn kinderen doneerde.

De adviseurs nemen jaarlijks zo'n vijfhonderd van dit soort onderbrekingsaanvragen onder de loep. Ongeveer de helft van deze aanvragen wordt gehonoreerd. Ledderhof, glimlachend: 'De drempel om een onderbreking aan te vragen, is vrij laag. Gedetineerden willen er graag even uit.'

MARGREET KAMPHORST

'Het gaat vaak om complexe problematiek, zowel medisch, sociaal als financieel'

Papieren praktijk

Kamphorst was eerder tropenarts en tuberculosearts bij de GGD. Ledderhof onderbrak een radiologie-opleiding en werkte vervolgens bij een farmaceutisch bedrijf. Ze hield zich daarna bezig met het opzetten van gezamenlijke medische biobanken door umc's. Westra heeft een achtergrond als GGD-arts en penitentiair geneeskundige en combineert zijn DJI-werk nu met dat van forensisch arts bij een GGD.

Interesse in publieke gezondheidszorg, behoefte aan casuïstiek en belangstelling voor de doelgroep van gedetineerden stuurden hen alledrie in de richting van dit werk. Hun detentiepatiënten bestaan voor hen grotendeels op papier. Het antwoord op een geschiktheids- of onderbrekingsvraag formuleren ze vooral door het bestuderen van medische dossiers die ze, met toestemming van de betrokkenen, opvragen. Westra: 'Als iemand een CVA heeft gehad en in een verpleeghuis terecht komt, dan weet je dat het niet meer gaat lukken om hem in de gevangenis te zetten.' Dementie is ook een no-go. Kamphorst: 'Demente mensen zouden niet snappen waar ze terecht zijn gekomen.' Levert het dossier geen helder antwoord, dan nodigen de adviseurs af en toe iemand

uit, of gaan thuis langs, om de situatie beter te kunnen inschatten. Maar dat gebeurt hooguit een keer of twintig per jaar, schat Kamphorst in. Soms is het lastig om een vooral papieren praktijk te runnen, vindt ze. 'Maar het is wel zo objectief mogelijk. Als je iemand ziet, hoor je ook alle consequenties die je advies kan hebben.' Westra: 'Als iemand een potje gaat huilen, heeft dat invloed op jezelf.' De afstand die papier schept, is volgens hen nodig. Kamphorst: 'Het gaat vaak om mensen met complexe problematiek, zowel medisch, sociaal als financieel.'

Hakenkruis

De adviseurs weten wel hoelang de gedetineerden in kwestie zijn veroordeeld, maar vaak niet op welke grond. Ledderhof: 'Het is voor ons niet van belang of iemand voor diefstal of verkrachting is veroordeeld. De duur van een straf is wel relevant. Als iemand met psychiatrische problemen net zijn leven een beetje op orde heeft, maar nog een straf van zeven dagen moet uitzitten, weeg je af of je zo iemand door detentie uit zijn evenwicht moet halen. Het wordt anders als iemand drie jaar moet zitten. Dan heb je de mogelijkheid om iemand te plaatsen in een penitentiair psychiatrisch centrum.'

Het takenpakket van medisch adviseurs kent ook nog andere verantwoordelijkheden. Ze kijken bijvoorbeeld mee bij overplaatsingsverzoeken. Westra: 'Een gedetineerde wil soms naar een andere penitentiaire inrichting, als de reisafstand voor een eerste-graadsfamilielid om gezondheidsredenen te groot is geworden. Ook dan beoordelen we dus de gezondheid van dat familielid.' Kosten voor medische behandelingen komen tijdens detentie voor rekening van DJI. Er is een soort basispakket opgesteld van zorg die door DJI wordt vergoed, waarbij de adviseurs soms eerst een machtiging moeten afgeven voordat DJI deze zorg inderdaad vergoedt.

Westra herinnert zich een jongen die een hakenkruis op zijn gezicht had getatoeëerd. 'Hij wilde er vanaf, had er psychische problemen door en moest nog een paar jaar zitten. Zijn psychiater ondersteunde dat de verwijdering werd uitgevoerd.' De adviseurs wegen in zulke gevallen mee of iemand binnenkort vrijkomt en dan via de eigen verzekering een behandeling kan ondergaan. Ledderhof: 'Het gaat om publiek geld. Maar onze belangrijkste vraag blijft: is zorg medisch noodzakelijk en niet uitstelbaar?'

Puzzelen

Medisch adviseurs bemiddelen verder zo'n 250 keer per jaar bij klachten van gedetineerden over zorg die is verleend door gevangenis-artsen, -psychologen en -verpleegkundigen. Verder denken ze mee met commissies die calamiteiten binnen penitentiaire inrichtingen

MICHEL WESTRA

'Als iemand een potje gaat huilen, heeft dat invloed op jezelf'

TESSA LEDDERHOF

‘Gedetineerden willen er graag even uit’

onderzoeken waarbij gedetineerden gezondheidsschade hebben opgelopen of zijn overleden. Hun advies is uiteindelijk wat het is: een advies dat een basis vormt voor een beslissing van een ander. En die ander kan de directeur van een penitentiaire inrichting zijn, het Openbaar Ministerie of de zogenaamde selectiefunctionaris van DJI die beslist

over iemands strafuitvoering. Zij bepalen uiteindelijk of iemand toch de gevangenis in moet, of dat iemand zijn straf mag onderbreken, en zo ja, voor hoe lang. De meeste adviezen – ruim 95 procent – worden overgenomen, weet Ledderhof. ‘We krijgen in de regel geen terugkoppeling per advies, maar dit weten we uit bijvoorbeeld jaarlijks overleg met aanvragende partijen.’ Alle drie halen ze hun werkplezier met name uit de combinatie van twee aspecten. Dat is aan de ene kant de ‘bijdrage aan het beschermen en bevorderen van de gezondheid van justitiabelen’, aldus Ledderhof. En aan de andere kant ‘het puzzel-, speur- en oploswerk’ dat erbij komt kijken, verwoordt Kamphorst, volgens wie het vaak ‘wikken en wegen’ is in de zoektocht naar een passende oplossing. Daarbij zijn zij vaak in heel andere zaken geïnteresseerd dan medisch specialisten, merkt Westra op. ‘Een specialist schrijft in het dossier of een operatie is geslaagd. Wij willen weten of iemand als gevolg van de operatie een stok of een rollator gebruikt.’ ■

web

Meer over dit onderwerp vindt u bij dit artikel op medischcontact.nl/artikelen.

VELDWERK

DE HUISARTS

JOS VAN BEMMEL is praktijkhouder in Amersfoort

Net familie

Vrijdagmiddag. Altijd lastig. Ik loop langs mijn postvakje dat zich in de assistentenruimte bevindt. Tussen de reguliere post zit een of ander dik pak papier. ‘Wat nu weer?’, mompel ik luid genoeg voor de oren van de twee assistentes die achter de balie zitten. ‘Moet je zien’, praat ik al wat harder. ‘Een blocnote met zeker honderd afscheurvellen.’ Het is van de regionale ambulance-dienst, lees ik. ‘En dat zijn dus precies 29 tekstvakjes waar ik iets mee moet’, ga ik na snelle telling verder. ‘En of ik die dus even wil invullen voor de ambulancebroeder’, vervolg ik zonder me speciaal tot de assistentes te richten. ‘Dus als we mijnheer Jansen aan het reanimeren zijn, dan moet ik eerst even 29 kruisjes en lettercombinaties plaatsen, anders mag mijnheer niet mee naar het ziekenhuis’, foeter ik. ‘Ik word doodziek

van al die formulieren en vinkjes. Het roer moet om!

JE BENT NET
MIJN VADER.
DIE IS NET ZO
EIGENWIJS
EN LUISTERT
OOK NIET

Ik word gek van al die bureaucratie!’ Ik pak het pak en kieper het zo de prullenbak in.

De meest assertieve assistente is mijn gewee-
klaag zat en grijpt in.

‘Maar dat is helemaal
geen bureaucratie’, zegt
ze en loopt naar de
prullenbak om het pak

papier er weer uit te halen. De andere assistente lacht ons uit, of toe. ‘Dat is gewoon een formulier dat je moet invullen. Daar help je die mensen van de ambulance mee. Je bent net mijn vader. Die is net zo eigenwijs en luistert ook niet. En anders schrijf je er maar een column over’, beëindigt ze haar retirade. Ik schiet nu ook in de lach. Af en toe lijkt het net familie. Heerlijk. Op naar de vrijdagmiddagborrel.